

INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 187-202

Duygu ÇETİNGÖZ¹, S. Sunay YILDIRIM DOĞRU²

GÖÇ EDEN ÇOCUKLARA SUNULAN SOSYAL BECERİ EĞİTİM PROGRAMININ STRESLE BAŞ EDEBİLME DURUMLARINA ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Bu araştırmanın amacı ulusal ve uluslararası göç etmiş okul öncesi çocuklara sunulan sosyal beceri eğitim programının stresle başa edebilme durumuna etkisini değerlendirmektir. Araştırma deneysel bir çalışma olup kontrol gruplu ön test son test denk olmayan gruplar modeline göre yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda İzmir ili Konak merkez ilçesi Kadifekale Zübeyde Hanım İlkokulu anasınıfına devam eden 13 kız 15 erkek toplam 28 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Örnekleme alınan çocuklardan 12'si deney 16'sı kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubundaki çocuklara sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme becerisi için ön ve son test olarak Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim programı "Öğretmen Ebeveyn ve Çocuk Kontrol Listeleri" kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama sürecinde ise; Mc Ginnes (2016)'in sosyal beceri öğretim programı kapsamında stresle baş edebilme becerileri bölümü kullanılmıştır. Uygulamada çocuklara rahatlatma, hataların üstesinden gelme, dürüst olma, ne zaman söylemesi gerektiğini bilme, mağlubiyetin üstesinden gelme, birinci olmayı isteme, hayır deme, hayır cevabını kabul etme ve ne yapacağına karar verme becerileri ile ilgili bir buçuk aylık program uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda deney grubundaki çocukların stresle baş edebilmeleri konusunda kontrol grubuna göre anlamlı derecede farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: göç, stres, erken çocukluk.

THE EVALUATION OF THE EFFECTS OF SOCIAL SKILLS TRAINING PROGRAM GIVEN TO IMMIGRANT CHILDREN ON THEIR COPING WITH STRESS

Abstract

The aim of this research is to evaluate the effects of social skills program given to preschool immigrant children who migrated from abroad or inland on their coping with stress. It is quasi-experimental research with a control group and carries pre-test post-test model with non-equivalent groups design. The participants are 13 female and 15 male preschool students with a total of 28 who attend public Kadifekale Zübeyde Hanım Elementary School in Konak, İzmir. The participating children were divided into two groups and 12 of them were placed into the experimental group while the remaining 16 were put into the control group. The participating children in the experimental group were given a pre-test and post-test named "Teacher, Parent and Child Control Lists" developed by McGinnis (2016) to measure their stress coping ability within the framework of social skills training program. During the implementation phase the part named skills for dealing with stress developed by McGinnis

¹ Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi ABD, duygu.cetingoz@deu.edu.tr

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, yldrmdogru@gmail.com

(2016) was used. The children were taught skills regarding relaxation, coping with their mistakes, being honest, knowing when to tell, coping with defiance, wanting to be the number one, saying no, accepting the answer no and deciding what to do during one and a half month long training period. The results indicated that preschool children in the experiment group differed meaningfully in coping with stress from the children in the control group. The results depicted a difference in favour of the experiment group.

Keywords: migration, stress, early childhood.

GİRİŞ

Göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanmakta ve süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri şeklinde gerçekleşmektedir (Toros 2008). Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal veya ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup büyüdüğü toprakları terk etmektedir. Dolayısıyla, göç kavramının içine mülteciler, sığınmacılar, ekonomik göçmenler, düzensiz göçmenler ve çeşitli sebeplerle yerinden edilmiş insan grupları dâhil edilmektedir. Göç, toplumların, özellikle ailelerin yapısını derinden etkileyen unsurlardan biridir. Perreira ve Ornella (2011) yaptıkları çalışmada göç olgusunun; çocukları hem fizyolojik hemde psikolojik etkileri içerdiğini belirtmektedirler. Göç olgusuna bakıldığında bunun temelinde bazı nedenlerin olduğu görülmektedir. Aslan (2013) ise; göçün nedenlerini zorunluluk ve gönüllülük olarak açıklamıştır. Bireylerin gönüllük nedeni olarak göç sebeplerini yeni yerlerin beklenti ve isteklerini karşılama umudu; zorunluluk nedeni olarak ise devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik vb. konularda aldığı kararların yerine getirilmesi sırasında nüfusta oluşturulan hareketlilik olarak ifade edilmiştir. İnsanların gerek zorunluluktan gerekse gönüllü olarak başlattıkları göç hareketleri onların öncelikle kendi hayatlarındaki daha sonra ise toplum hayatını ilgilendiren beslenme, barınma ve en önemlisi sağlık ve eğitim alanlarındaki sorunlarla karşılaşmalarına neden olduğu görülmektedir. Çocuklar göç sürecinde yürüyerek, arabalarla, uçakla yada botlarla günlerce seyahat etmek zorunda kalmaktadırlar ve göç aşamasında sadece aile üyeleri ve arkadaşlarına güven duymaktadırlar. Ayrıca çocuklar bu göç sürecinde zaman zaman göçmen kamplarında açlık ve sefaletle de baş etmek zorundadırlar. Bu süreç çocukların yeni hayatlarında çok ciddi ve kalıcı olumsuz etkiler yapabilmektedir (Doğanay 1994, Gün 2002, Adelman ve Taylor 2015).

Göçmen çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlık açısından desteklenmeleri onların gelişim hakkının sağlanması açısından gereklidir. Gelişim psikolojisi göstermektedir ki (Gardiner ve Gander, 2001), 5 yaşına kadar olan çocuklarda benlik duygusu gelişir, bu dönem dil öğrenme açısından önemlidir, algısal düzeyde çocuk parça-bütün ilişkisini ve soyut kavramları anlayamaz. Göç gibi stresli ya da travmalı olaylar karşısında bu dönem çocuğunun ailesiyle birlikte olmaya, şefkate ve güven duygusuna ihtiyacı vardır. 0-5 yaş grubu için çocuklarla ilgilenme ve ana-çocuk sağlığı açısından en belirleyici olan faktörün ebeveynlerin eğitim düzeyi olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi daha düşük olan ailelerde, bu yaş grubundaki çocuklar için huzursuzluk, uykusuzluk genel bir şikayet olarak belirtilirken, beslenme yetersizliği düzensizliği ve annenin sağlık kuruluşlarına ulaşamadığı da tespit edilmiştir. Göç gibi mekanın ve alışkanlığın değişmesini getiren süreçlerde çocuklara şefkat göstererek güven duygusunun verilmesi ve ailesiyle birlikte olması desteklenmeli, ana çocuk sağlığı konusunda göçmen topluluklarına bilgi ve destek sunulmalıdır. Bu yaş grubundaki

çocukların sosyalleşmeye ve arkadaş edinmeye de ihtiyaçları vardır. Kreş imkânı hem çocuğun sağlığının izlenebilmesi, hem anneye ulaşım hem de sosyalleşmeye fırsat açısından çok faydalı olabilir, ancak göç ve göç öncesi travmatik olaylar neticesinde güven duyuları zedelenen çocuklar ve ebeveynlerinden ayrılmak istemeyebilirler (Erden ve Gürdil, 2009). Göçün sosyal sınıflara ayrılma, eğitim üzerinde uyum sorunları ve dil sorunu, çocukların çalıştırılması sorunu, velilerin eğitime ilgisizlikleri ve kentleşme sürecini tamamlamamış olması sorunu, ailelerdeki ataerkil yapı ve babaların çalışması dolayısıyla veli toplantılarına annelerin katılması, ailelerdeki çocuk sayısının yüksek olmasının çocuk başına düşen eğitim harcamalarını azaltması gibi temel etkileri olmaktadır. Özellikle kırsal kesimde eğitim olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle, niteliksiz işgücü konumunda kalan kent göçmeni aileler çocuklarına sınırlı da olsa eğitim, iş, meslek fırsatları konusunda bazı olanakları yakalayabilmektedirler. Ancak aileler çocuklarının okuldaki başarılarını devamlı kılacak etkin önlemler alma konusunda aynı duyarlılığı göstermemektedirler. Göç yaşamış çocukların uyum, akademik başarı, ailenin ilgisizliği, kalabalık aile, çalışma ortamının bulunmaması, ailenin eğitime önem vermemesi, ailenin ekonomik problemleri nedeniyle çocuğu çalıştırması, çocuğun karşılaştığı güçlükler nedeniyle ruhsal sağlığının bozulması gibi problemler ortaya çıkmakta ve göç çocuğu ve çocuğun eğitimini etkilemektedir. Çalışmalar göçmen çocukların diğer çocuklara göre psikolojik risklerle daha açık olduğunu göstermektedir (Thomas ve Lou 2012). Adelman ve Taylor (2006) yaptıkları çalışmada göç eden çocukların yeni dil ve kültüre hemen adapte olamadıkları için öğrenmede güçlük ve çeşitli duygusal-davranışsal sorunlar yaşadıklarını bulmuşlardır. Ayrıca Derezotes (2000) göç sürecinin, birçok düzensiz göçte olduğu gibi, ağır ekonomik koşullar ve yoksunluklar içinde yaşandığını, kimi zaman göç nedeninin travmatik bir olay olduğunu, göçün çocukları gelişimlerinin her boyutunda (duygusal, ruhsal, fiziksel, sosyal ve bilişsel) etkilediğini belirtmektedir (Topçuoğlu 2012). Bu nedenle göçün çocuklar üzerindeki etkileri değerlendirilerek onlara uygun eğitim fırsatları yaratılmalıdır. Ülkemizde son yıllarda iç ve dış göç konusunda yeni çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada ulusal ve uluslararası göç etmiş okul öncesi çocuklara sunulan sosyal beceri eğitim programının stresle başa çıkabilme durumuna etkisini değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme becerileri programının göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerilerinin gelişimine etkisinin incelendiği bu araştırmanın deseni, yarı-deneme modellerinden kontrol gruplu öntest-sontest denk olmayan gruplar modelidir. Eğitim ile ilgili araştırmalarda, deney ve kontrol gruplarında katılımcıları yansız olarak seçmenin olanaksız, gereksiz veya pahalı olduğu durumlarda yarı-deneme modelleri kullanılmaktadır (Kalkan, 2013). Uygulama öncesinde grupların birbiri ile eşit olmama olasılığının yüksek olması sınırlılığına sahip yarı-deneme modellerinden öntest-sontest eşitlenmemiş kontrol gruplu modele ilişkin simgesel görünüm aşağıda verilmiştir (Baştürk, 2012).

Tablo 1. Araştırma Deseninin Simgesel Görünümü

Grup	Öntest	İşlem	Sontest
G _D	O _{1,1}	X	O _{1,2}
G _K	O _{2,1}		O _{2,2}

G_D: Deney grubu

G_K: Kontrol grubu

O_{1.1}-O_{1.2}: Deney grubunun öntest-sontest ölçümleri

X: Deney grubuna uygulanan Stresle Baş Edebilme Becerileri Programı

O_{2.1}-O_{2.2}: Kontrol grubunun öntest-sontest ölçümleri

Araştırmanın değişkenlerini stresle baş edebilme becerileri programı ve stresle baş edebilme beceri gelişimi oluşturmaktadır. Bu araştırmanın bağımlı değişkeni stresle baş edebilme beceri gelişimi, bağımsız değişkeni ise stresle baş edebilme becerileri programıdır. Deney ve kontrol grubunda bulunan çocukların stresle baş edebilme beceri düzeylerini belirlemek amacıyla deney işlemi öncesinde ve sonrasında gözlem yapılarak “Öğretmen Kontrol Listeleri”, “Ebeveyn Kontrol Listeleri” ve görüşme ile “Çocuk Kontrol Listeleri” doldurulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında İzmir ili Konak merkez ilçesinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmaya ilişkin verilerin toplanacağı ve deneysel sürecin uygulanacağı örneklem grubunun seçimi için Öğretmenlik Uygulaması II Dersi kapsamında İzmir ili Buca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından belirlenmiş olan anasınıfı bulunan resmi ilkokullardan ve göç alan bölgede yer alan uygulama okullarından seçilmiştir. Araştırmanın yapılacağı kurumun seçiminde çalışmanın amacına uygun olarak göç alan bir bölge olması göz önünde bulundurularak amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen İzmir ili Konak merkez ilçesinde bulunan Kadifekale Zübeyde Hanım İlkokulu'nun anasınıfında deneysel sürecin uygulanacağı iki farklı 5-6 yaş sınıfı rastgele seçilerek araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem grubu 12 çocuk deney grubu ve 16 çocuk kontrol grubu olmak üzere toplam 28 çocuk ile oluşturulmuştur.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Grup	Cinsiyet		Mevcut
	Kız	Erkek	
Deney	5	7	12
Kontrol	8	8	16
Toplam	13	15	28

Deneysel işlem öncesi deney ve kontrol grubu çocuklarının sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme becerileri düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gözlem ve görüşme yapılarak öntest verileri toplanmıştır. Deney grubu olarak belirlenen sabahçı sınıfa haftada 3 gün olmak üzere 6 hafta sürecek olan 18 etkinliği içeren stresle baş edebilme becerileri programı uygulanmıştır. Uygulanan program; rahatlama, hataların üstesinden gelme, dürüst olma, ne zaman söylemesi gerektiğini bilme, mağlubiyetin üstesinden gelme, birinci olmayı isteme, hayır deme, hayır cevabını kabul etme ve ne yapacağına karar verme becerilerinden ikişer tane olmak üzere toplam dokuz etkinliği içeren stresle baş edebilme

becerileri etkinlikleri ile oluşturulmuştur. Uygulamada, Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme bölümü temel alınmıştır. Kontrol grubu olan sınıfta çalışma süresince stresle baş edebilme etkinliklerine yer verilmemiştir. Kontrol grubuna okul öncesi öğretmeni tarafından normal eğitim programı uygulanmaya devam etmiştir. Deneysel işlem sonrası ise tekrar gözlem ve görüşme yapılarak deney ve kontrol grubu çocukların stresle baş edebilme becerilerinin düzeylerine ilişkin sonuç verileri toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Stresle baş edebilme beceri programının göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerileri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışmaya ait veriler gözlem yapılarak “Öğretmen Kontrol Listeleri”, “Ebeveyn Kontrol Listeleri” ve görüşme yoluyla “Çocuk Kontrol Listeleri” kullanılarak toplanmıştır.

Öğretmen Kontrol Listesi: Öğretmenlerin gözlem yaparak çocukları değerlendirmesi için Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme programı kontrol listelerinden “Öğretmen Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Öğretmen Kontrol Listesi’nin stresle baş edebilme bölümü 9 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde “neredeyse her zaman (5)”, “çoğu zaman (4)”, “bazen (3)”, “nadiren (2)” ve “neredeyse hiçbir zaman (1)” derecelerinden biri seçilerek cevaplanır. Stresle baş edebilme bölümünden alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan ise 45’tir.

Ebeveyn Kontrol Listesi: Ebeveynlerin gözlem yaparak çocuklarını değerlendirmesi için Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme programı kontrol listelerinden “Ebeveyn Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Ebeveyn Kontrol Listesi’nin stresle baş edebilme bölümü 10 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde “neredeyse her zaman (5)”, “çoğu zaman (4)”, “bazen (3)”, “nadiren (2)” ve “neredeyse hiçbir zaman (1)” derecelerinden biri seçilerek cevaplanır. Stresle baş edebilme bölümünden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 50’dir.

Çocuk Kontrol Listesi: Çocuklarla görüşme yapılarak değerlendirilmeleri için Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme programını kontrol listelerinden “Çocuk Kontrol Listesi” kullanılmıştır. Çocuk Kontrol Listesi’nin stresle baş edebilme bölümü 10 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde “her zaman yapar (3)”, “çok az yapar (2)” ve “hiçbir zaman yapmaz (1)” derecelerinden biri seçilerek cevaplanır. Stresle baş edebilme bölümünden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 30’dur. Çocukların görüşmede sorulara verdikleri yanıtlara göre “Çocuk Cevap Kaydı”na işaretleme yapılmaktadır.

Veri Çözümleme Teknikleri

Çalışma grubuna uygulanan “Öğretmen Kontrol Listesi”, “Ebeveyn Kontrol Listesi” ve “Çocuk Kontrol Listesi”nden elde edilen veriler, ilişkili ölçümler için parametrik olmayan istatistiklerden Wilcoxon İşaretleli Sıralar Testi ve ilişkisiz ölçümler için parametrik olmayan istatistiklerden Mann-Whitney U- Testi kullanılarak SPSS 15.0 paket programı ile analiz edilmiştir.

Wilcoxon İşaretleli Sıralar Testi; örneklem sayısının az olduğu, verilerin sıralama ölçeğinde bulunduğu, ölçümler arası farkların dağılımında normal dağılımın görülmediği,

ilişkili t testi koşularının sağlanmadığı durumlarda ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, 2016).

Mann-Whitney U Testi; ortalamaları karşılaştırılacak olan iki grubun veri sayısının az olması, bağımlı değişkenin en az sıralama ölçeğinde olması, verilerin dağılımında normal dağılımın görülmemesi nedeniyle ilişkisiz örneklem için t testinin yapılamadığı durumlarda iki ilişkisiz örneklemden toplanan verilerin birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk, 2016).

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma kapsamında toplanan verilerin istatistik teknikleri ile yapılan çözümlenmeleri sonucu elde edilen bulgularına ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Öğretmenlere Göre Göç Eden Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Bulgular ve Yorumlar

Stresle baş edebilme becerileri programının uygulandığı deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerileri açısından öğretmenlerine göre önemli bir farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bu amaçla deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerileri açısından öğretmenlerine göre aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puanları hesaplanmış, grupların öntest ve sontest puanları arasındaki farkın önemli olduğunu anlamak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ve Mann-Whitney U Testi analiz yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Bulgulara ait tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Öntest- Sontest Betimsel Bulgular

Grup		N	$\bar{X}$	SS	Minimum	Maksimum
Deney	Öntest	12	23,91	3,80	20	33
	Sontest	12	37,33	2,34	32	41
Kontrol	Öntest	16	23,25	2,74	18	28
	Sontest	16	24,25	2,11	19	27

Tablo 3 incelendiğinde öğretmene göre deney grubunun stresle baş edebilme becerilerine ait öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının (O=23,91); kontrol grubunun öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının ise (O=23,25) olduğu görülmektedir. Öğretmene göre stresle baş edebilme becerilerine ait sontest ölçümleri incelendiğinde deney grubunun aritmetik ortalamasının (O=37,33); kontrol grubunun aritmetik ortalamasının ise (O=24,25) olduğu görülmektedir. Büyük kentlerde madde kullanan, sokağa ve suça yönelen çocukların çoğunluğunun göç eden ailelerden gelmiş olması göz önünde tutulduğunda (Özen ve diğ., 2001; Gün, 2002; Polat, 2007) bu çocukların ruhsal gelişiminin ve toplumsal uyumunun desteklenmesi ve güçlendirilmesi, sorunların uzun vadede çözümünü sağlayacak bir adım olarak kabul edilebilir.

Öğretmenlere göre deney ve kontrol grubunun öntest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi'ne ait sonuçlar Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerinde Deney ve Kontrol Grubuna Ait Öntest U-Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	17,22	275,50	116,500	0,669
Kontrol	16	15,78	252,50		

Tablo 4’te öğretmenlere göre deney ve kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerine ilişkin öntest sonuçları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($U=116,500$, $p > 0,05$).

Öğretmene göre deney grubunun stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 5. Öğretmene Göre Deney Grubundaki Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0	,00	,00	-3,066	0,002*
Pozitif Sıra	12	6,50	78,00		
Eşit	0				

$p < ,05$ için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde öğretmene göre deney grubunun uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($z = -3,066$, $p < 0,05$). Fark puanlarının pozitif sıralar lehine olması, öğretmene göre uygulanan programın çocukların stresle baş edebilme becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Gardiner ve Gander (2001)’ın göçmen çocuklarla yaptıkları çalışmada; dışardan gelebilecek tehlikeler ve travmatik bilgilerin çocukların zihinlerini daha fazla meşgul edebileceğini, bu yaş dönemindeki çocuklarda travmanın farklı etkilerinin ortaya çıkaracağı saldırgan davranışlara ya da çok kontrollü davranmaya, ebeveynlerin yüküne ortak olmaya, aşırı olgun davranmaya eğilimler görülebileceğini vurgulamaktadırlar. Bu nedenle psikolojik desteğin önemi ve gereği büyüme sürecindeki çocukların içinde buldukları yaşla başederek ruhsal büyümelerini tamamlamaları açısından gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Kontrol grubunun öğretmenine göre stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6. Öğretmene Göre Kontrol Grubundaki Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	5	5,10	25,50	-1,409	0,159
Pozitif Sıra	8	8,19	65,50		
Eşit	3				

Tablo 6 incelendiğinde kontrol grubunun öğretmenine göre uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($z = -1,409$, $p > 0,05$).

Öğretmenlere göre deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi'ne ait sonuçlar Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 7. Öğretmenlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerinde Deney ve Kontrol Grubuna Ait Sontest U-Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	24,50	392,00	,000	0,000*
Kontrol	16	8,50	136,00		

$p < ,05$ için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 7'de öğretmenlere göre çocukların stresle baş edebilme becerilerinin deney ve kontrol grubunun ilişkin sontest sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($U=0,000$, $p < 0,05$). Sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlere göre uygulamaya katılan çocukların stresle baş edebilme becerilerinin, uygulamaya katılmayan çocukların stresle baş edebilme becerilerine göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda stresle baş edebilme programının stresle baş edebilme becerilerinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Çalışmalar göçmen çocukların diğer çocuklara göre psikolojik risklerle daha açık olduğunu göstermektedir (Thomas ve Lou, 2012). Uluocak (2009) "İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu" araştırmasında göç yaşayan çocuklarda görülen davranış problemleri ve nevrotik problemler arasında belirgin farklılık bildirmemişlerdir. Bu problemler açısından göç yaşayan ve yaşamayan çocuklar arasında da belirgin farklılık bulunmamıştır. Ancak öğretmenlerin, göç yaşayan çocuklarda, yaşamayan akranlarına göre yaklaşık 2 kat daha fazla nevrotik sorun bildirdikleri görülmüştür. Bu bulgudan hareketle, göç yaşayan çocukların okulda daha fazla içe yönelme eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda göçmen ailelerin çocuklarına sağlanacak destek sayesinde çocukların sosyalleşmesi ve yaşayabilecekleri sorunların üstesinden gelmeleri sağlanabilir.

Ebeveynlere Göre Göç Eden Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Bulgular ve Yorumlar

Stresle baş edebilme becerileri programının uygulandığı deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerileri açısından ebeveynlere göre önemli bir farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bu amaçla deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerileri açısından ebeveynlere göre aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puanları hesaplanmış, grupların öntest ve sontest puanları arasındaki farkın önemli olduğunu anlamak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ve Mann-Whitney U Testi analiz yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Bulgulara ait tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Öntest-Sontest Betimsel Bulgular

Grup	N	$\bar{X}$	SS	Minimum	Maksimum
------	---	-----------	----	---------	----------

Deney	Öntest	12	26,33	4,97	17	32
	Sontest	12	39,66	3,74	36	50
Kontrol	Öntest	16	26,50	4,47	17	32
	Sontest	16	26,25	4,38	17	31

Tablo 8 incelendiğinde ebeveyne göre deney grubunun stresle baş edebilme becerilerine ait öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının (O=26,33); kontrol grubunun öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının ise (O=26,50) olduğu görülmektedir. Ebeveyne göre stresle baş edebilme becerilerine ait sontest ölçümleri incelendiğinde deney grubunun aritmetik ortalamasının (O=39,66); kontrol grubunun aritmetik ortalamasının ise (O=26,25) olduğu görülmektedir.

Ebeveynlere göre deney ve kontrol grubunun öntest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi'ne ait sonuçlar Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 9. Ebeveynlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerinde Deney ve Kontrol Grubuna Ait Öntest U-Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	16,22	259,50	123,500	0,864
Kontrol	16	16,78	268,50		

Tablo 9'da ebeveynlere göre deney ve kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerine ilişkin öntest sonuçları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir (U=123,500, $p > 0,05$).

Ebeveynlere göre deney grubunun stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 11'de sunulmaktadır.

Tablo 10. Ebeveynlere Göre Deney Grubundaki Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0	,00	,00	-3,066	0,002*
Pozitif Sıra	12	6,50	78,00		
Eşit	0				

$p < 0,05$ için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde ebeveynlere göre deney grubunun uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($z = -3,066$, $p < 0,05$). Fark puanlarının pozitif sıralar lehine olması, ebeveynlere göre uygulanan programın çocukların stresle baş edebilme becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Göç yaşayan çocuklarla yapılan boylamsal çalışmalarda, göç sonrası psikolojik uyumun zaman içinde geliştiği ve uzun dönemde, psikolojik problemlerin sıklık ve yoğunluk bakımından yerli nüfus gruplarından önemli düzeyde farklılaşmadığı da ortaya konmuştur (Hepperlin, 1991, akt. Mirsky, 2004; Fichter ve diğ., 2004). Bulgular, göç yaşayan çocukların ruhsal durumunun göçün yanı sıra birçok farklı değişkenden etkilendiği, bu süreçte yaşanan stresin etkilerinin

kalıcı olup olmamasının da yine bu faktörlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Göç sürecinde ruhsal sağlığını etkileyen bu değişkenlerin belirlenmesi, çocuk ruh sağlığının korunması ve geliştirilmesinde yararlı olacağını göstermektedir (Polat 2007).

Ebeveynlere göre kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11. Ebeveynlere Göre Kontrol Grubundaki Çocukların Stresle Baş Edebime Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	2	2,00	4,00	-0,535	0,593
Pozitif Sıra	1	2,00	2,00		
Eşit	13				

Tablo 11 incelendiğinde ebeveynlere göre kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($z = -0,535$, $p > 0,05$).

Ebeveynlere göre deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi’ne ait sonuçlar Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12. Ebeveynlere Göre Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerinde Deney ve Kontrol Grubuna Ait Sontest U-Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	24,50	392,00	,000	0,000*
Kontrol	16	8,50	136,00		

$p < ,05$ için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 12’de ebeveynlere göre çocukların stresle baş edebilme becerilerinin deney ve kontrol grubunun ilişkin sontest sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($U=0,000$, $p < 0,05$). Sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlere göre uygulamaya katılan çocukların stresle baş edebilme becerilerinin, uygulamaya katılmayan çocukların stresle baş edebilme becerilerine göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda stresle baş edebilme programının stresle baş edebilme becerilerinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir.

Göç Eden Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Bulgular ve Yorumlar

Stresle baş edebilme becerileri programının uygulandığı deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerilerinin önemli bir farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bu amaçla deney grubu ve bu programın uygulanmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları göç eden 5-6 yaş çocuklarının stresle baş edebilme becerilerinin aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puanları hesaplanmış, grupların öntest ve sontest puanları arasındaki farkın önemli olduğunu anlamak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ve

Mann-Whitney U Testi analiz yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Bulgulara ait tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Stresle Baş Edebilme Becerilerine Ait Öntest- Sontest Betimsel Bulgular

Grup		N	$\bar{X}$	SS	Minimum	Maksimum
Deney	Öntest	12	19,61	1,62	18	23
	Sontest	12	27,91	1,72	24	30
Kontrol	Öntest	16	19,18	1,68	16	22
	Sontest	16	19,25	1,61	17	21

Tablo 13 incelendiğinde deney grubunun stresle baş edebilme becerilerine ait öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının (O=19,61); kontrol grubunun öntest ölçümünün aritmetik ortalamasının ise (O=19,18) olduğu görülmektedir. Stresle baş edebilme becerilerine ait sontest ölçümleri incelendiğinde deney grubunun aritmetik ortalamasının (O=27,91); kontrol grubunun aritmetik ortalamasının ise (O=19,25) olduğu görülmektedir.

Deney ve kontrol grubunun öntest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi'ne ait sonuçlar Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14. Stresle Baş Edebilme Becerileri Deney ve Kontrol Grubuna Ait Öntest U- Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	15,06	241,00	105,000	0,379
Kontrol	16	17,94	287,00		

Tablo 14'e göre deney ve kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerine ilişkin öntest sonuçları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir (U=105,000, p > 0,05).

Deney grubunun stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 15'te sunulmaktadır.

Tablo 15. Deney Grubuna Ait Stresle Baş Edebilme Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	0	,00	,00	-3,065	0,002*
Pozitif Sıra	12	6,50	78,00		
Eşit	0				

p<,05 için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 15 incelendiğinde deney grubunun uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (z = -3,065, p < 0,05). Fark puanlarının pozitif sıralar lehine olması, uygulanan programın çocukların stresle baş edebilme becerileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Göç sonrası yaşanan travma sonrası stres bozukluğu, bağlanma ve uyum sorunları, anksiyete, duygudurum bozukluğu ve madde kullanımı en çok ifade edilenlerdendir (Warfa ve diğ. 2006; Steel ve diğ. 2004). Polat (2007)

göçün çocuk ruh sağlığı üzerindeki etkisi ve göç yaşayan çocukların ruhsal durumlarını etkileyen etmenler araştırdığı çalışmada bu çocukların ruhsal gelişiminin ve toplumsal uyumunun desteklenmesi ve güçlendirilmesi, bu sorunların uzun vadede çözümünü sağlayacak bir adım olarak kabul edilebilir olduğunu vurgulamaktadır.

Kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerinin uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 16’de sunulmaktadır.

Tablo 16. Kontrol Grubuna Ait Stresle Baş Edebilme Becerileri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Negatif Sıra	4	4,00	16,00	-3,781	0,705
Pozitif Sıra	3	4,00	14,00		
Eşit	9				

Tablo 16 incelendiğinde kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrası ölçüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($z = -3,781$, $p > 0,05$).

Deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Mann-Whitney U Testi’ne ait sonuçlar Tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17. Stresle Baş Edebilme Becerileri Deney ve Kontrol Grubuna Ait Sontest U-Testi Sonuçları

Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Deney	12	24,50	392,00	0,000	0,000*
Kontrol	16	8,50	136,00		

$p < ,05$ için anlamlı kabul edilmiştir.

Tablo 17’ e göre deney ve kontrol grubunun stresle baş edebilme becerilerine ilişkin sontest sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($U = 0,000$, $p < 0,05$). Sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda uygulamaya katılan çocukların stresle baş edebilme becerilerinin, uygulamaya katılmayan çocukların stresle baş edebilme becerilerine göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda stresle baş edebilme programının, stresle baş edebilme becerilerinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Göçün çocuklar üzerindeki etkisi esasen ailenin göç deneyimine yüklediği anlamdan bağımsız ele alınamaz. Normal gelişimsel görevlerinin yanında, göç, ailenin ele alması gereken ek bir yaşam görevini oluşturmaktadır (Cornille ve Brotherton, 1993). Çocukların göçten etkilenme durumu da, ailenin bu sürece vereceği baş etme yanıtına büyük oranda bağlıdır. Bu nedenle göç etmek durumunda olan ailelere sunulacak kapsamlı yardım ve destek ailelerin ve çocuğun göç sonrası yaşayabileceği travmayı azaltabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada rahatlama, hataların üstesinden gelme, dürüst olma, ne zaman söylemesi gerektiğini bilme, mağlubiyetin üstesinden gelme, birinci olmayı isteme, hayır deme, hayır cevabını kabul etme ve ne yapacağına karar verme becerilerinden ikişer tane olmak üzere

toplam dokuz etkinliği içeren Mc Ginnes (2016) tarafından geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretimi kapsamında stresle baş edebilme bölümü uygulanmış ve göç eden çocukların stresle baş edebilme becerilerinin gelişimine etkisi incelenmiştir. Stresle baş edebilme becerileri etkinlikleri deney grubuna haftada 3 gün olmak üzere 6 hafta sürecek olan 18 etkinlik olarak uygulanmıştır.

Yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak “Öğretmen Kontrol Listeleri”, “Ebeveyn Kontrol Listeleri” gözlem yoluyla ve görüşme ile “Çocuk Kontrol Listeleri” kullanılarak toplanmıştır. Çalışmaya ait sonuçlar incelendiğinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Elde edilen bu anlamlı farklılık, göç eden okul öncesi dönem çocuklarının stresle baş edebilme becerilerinin gelişiminde stresle baş edebilme programının etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuç hem ülkemizde hem yurtdışında sosyal beceri öğretimi programlarının farklı öğrenim düzeylerinde ve farklı konu alanlarında gelişimi arttırdığını saptayan araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Stresle baş edebilme programının göç eden çocukların stresle baş edebilme becerileri üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre şu önerilerde sunulmuştur:

1. Bu araştırma, İzmir ilinin Konak ilçesindeki bir okulun anasınıfında eğitim alan 28 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yapılacak olan araştırmalar daha büyük örneklem gruplarıyla yürütülebilir.
2. Yapılan çalışmada, stresle baş edebilme programının göç eden çocukların stresle baş edebilme becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Stresle baş edebilme programının, farklı bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin incelenebilir.
3. Araştırma, göç alan bölgedeki bir devlet okulunda eğitim alan 5-6 yaş grubu çocuklar ile yürütülmüştür. Farklı yaş gruplarında, farklı bölgelerdeki okullarda gerçekleştirilebilir.
4. Öğretmenler ve aileler için yapılan uygulamayı destekleyecek nitelikte etkinlikler ve seminerler düzenlenebilir.
5. Araştırmada uygulanan programın kalıcılık etkisi, belirli zamanlarda yapılacak gözlemlerle kontrol edilebilir.

Bu çalışmada “Çocuk Kontrol Listeleri”, İzmir ili Konak merkez ilçesinde bulunan Kadifekale Zübeyde Hanım İlkokulu’na Öğretmenlik Uygulaması II Dersi kapsamında staj yapan öğretmen adayları tarafından çocuklarla görüşme yapılarak doldurulmuştur. Kendilerine araştırmaya sağladıkları katkılardan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR

- Adelman, H.S.; Taylor, L. (2006). The Implementation Guide to Student Learning Supports in the Classroom and Schoolwide: New Directions for Addressing Barriers to Learning; Corwin Press: Thousand Oaks, CA, USA.
- Adelman, H.S.; Taylor, L. (2015). Transforming Student and Learning Supports: Developing a Unified, Comprehensive, and Equitable System; Center for Mental Health in Schools: Los Angeles, CA, USA.

INESJOURNAL

- Aslan C. (2013). Göç-Eğitim-Batman ve Çocuk: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Göçün Aile ve Çocuk Eğitimi Üzerindeki Etkisi. <https://www.google.com.tr/webhp?hl=tr#hl=tr&q=egitim.cu.edu.tr%2Fmyfiles%2Fopen.aspx%3Ffile%3D942.doc%E2%80%8E> adresinden 18 Mayıs 2013'te alınmıştır.
- Baştürk, R. (2012). Deneme Modelleri, İçinde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Editör Tanrıoğen, A. (s. 31-56). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). Veri Analizi El Kitabı (22.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cornille, T.,A.,W. D. Brotherton. (1993). "Applying the Developmental Family Therapy Model to Issues of Migrating Families" Settles,B., Hanks, D. ve Susman, M.(Ed) Families on the Move, Migration, Immigration, Emigration and Mobility. USA: The Haworth Press.
- Derezotes, D.S. (2000). Advanced Generalist Social Work Practice. London: Sage Publications.
- Doğanay, H. (1994). Türkiye Beşeri Coğrafyası. Ankara: Gazi Büro Yayınevi.
- Erden, G. ve Gürdil, G.(2009) 'Savaş Yaşantılarının Ardından Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Travma Tepkileri ve Psiko-Sosyal Yardım Önerileri', Türk Psikoloji Yazıları, 12(24):1-13.
- Gander, M ve Gardiner H. W. (2001) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev. A. Dönmez, N.Çelen, B.Onur, Ankara: İmge.
- Gün, Z. (2002) Çocuk ve Göç Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir, Ege Üniversitesi
- Kalkan, M. (2013).Yarı Deneysel Desenler ve Zaman Serileri Deseni, İçinde Psikolojik Danışmada Araştırma Yöntemleri, Çeviri Editörü; Siyez, D.M. (s197-219). Ankara: Mentis Yayınevi.
- McGinnis E. (2016). Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Beceri Öğretim Programı. Çeviri Editörü; Yıldırım Dogru, S.S. Ankara: Nobel Yayınevi
- Mirsky, J. (2004). "Preparing Adolescents for Immigration: a Group Intervention", Children & Youth Services Review, 26 (4): 413-426.
- Moilanen, I.ve Myhrman A. (1989). "What Protects Child during Migration?". Scandinavian Journal of Sociological Medicine, 17(1): 21-24.
- Özen, Ş., Antar S., Özbulut Ö., Altındağ A., Oto R. (2001) "İç Göç Yaşayan Bir Grup Lise Öğrencisinde Ruhsal Belirti Şiddetinin Cinsiyet ile İlişkisi", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 8 (3):156-162.
- Perreira, K.M., Ornelas, I.J. (2011). The physical and psychological well-being of immigrant children. Future Child, 21: 195–218.
- Polat G. (2007). "İç göçün çocuk ruh sağlığına etkisi ve sosyal hizmet müdahalesi". Toplum ve Sosyal Hizmet.18 (1): 89-106.
- Steel, Z., Silove D., Chey T., Bauman A., Phan T., Phan T. (2004). "Mental Disorders, Disability and Health Service Use Amongst Vietnamese Refugees and the Host Australian Population", Acta Psychtrica Scandinavia, 1-10.
- Thomas, T. ve Lou, W. (2012). Psychological Well Being of Child and Adolescent Refugee and Asylum Seekers: Overview of Major Research Findings of the Past Ten Years, Australian

Human Rights Commission Yayını, http://www.hreoc.gov.au/human_rights/children_detention/psy_review.html

Topçuoğlu, R. (2012). Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü. http://www.turkey.iom.int/documents/Child/IOM_GocmenCocukRaporu_tr_03062013.pdf adresinden 10.05.2017 tarihinde erişilmiştir.

Toros, A. (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç, Global Strateji Enstitüsü, Ankara. http://www.migrationletters.com/sirkeci/Nakanishi_Sirkeci_Cabbarli_2008_migration_conflict_zones_GLOBAL.pdf adresinden 09.05.2017 tarihinde erişilmiştir.

Uluocak, G.P. (2009). İç göç yaşamış ve yaşamamış çocukların okulda uyumu. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 26: 35-44.

Warfa, N., Bhui K., Craig T., Curtis S., Mohamud S., Stansfeld S., ve diğ. (2006). “Post Migration Geographical Mobility, Mental Health and Health Service Utilization among Somali Refugees in the UK: a Qualitative Study”. Health and Place, 12(4): 503-515.

EXTENDED ABSTRACT

Migration is defined as “a person’s or a group of people’s crossing over an international border or going from one place to another within a state” and it takes place as movements of population which result in people’s change places regardless of its duration, type and cause. Children should be shown affection and provided a sense of trust and their being with their families should be supported when processes such as immigration take place requiring changes in places and habits. In addition, immigrants should be provided information and support regarding the health of mothers and children. Preschool children need socializing and making friends. Providing kindergarten facilities to these children may be beneficial for monitoring the health of children, keeping in contact with their mothers and providing socialization opportunities to them nevertheless migrating children whose senses of trust may have been damaged by the traumatizing events before and during the migration may not want to be separated from their parents. Migration has basic effects such as division into social classes, orientation and language problems during education, young children who are put to work, parents’ being not interested in their children’ education, parents’ not being completed their urbanization processes, paternal family structures and working fathers who cannot attend school meetings but only mothers’ attending them. In addition, high number of children in the family reduces educational expenses spent per child.

The aim of this research is to evaluate the effects of social skills program given to preschool immigrant children who migrated from abroad or inland on their coping with stress. It is quasi experimental research with a control group and carries pretest posttest model with nonequivalent groups design. The participants are 13 female and 15 male preschool students with a total of 28 who attend public Kadifekale Zübeyde Hanım Elementary School in Konak, İzmir. The participating children were divided into two groups and 12 of them were placed into the experimental group while the remaining 16 were put into the control group. The participating children in the experimental group were given a pretest and posttest named “Teacher, Parent and Child Control Lists” developed by McGinnis (2016) to measure their stress coping ability within the framework of social skills training program. During the

implementation phase the part named skills for dealing with stress developed by McGinnis (2016) was used. The children were taught skills regarding relaxation, coping with their mistakes, being honest, knowing when to tell, coping with defiance, wanting to be the number one, saying no, accepting the answer no and deciding what to do during one and a half month long training period. The results indicated that preschool children in the experiment group differed meaningfully in coping with stress from the children in the control group. The results depicted a difference in favor of the experiment group. This meaningful difference reveals that the training program was effective for the improvement of immigrant preschool age children's skills for dealing with stress. This result supports the previous results found both in Turkey and abroad showing that social skills training programs improve the children's development in different educational levels and in different subject matters.